

VASS ÁGNES

MIÉRT NEM LEHET, HA SZABAD?

A KISEBBSÉGI NYELVHASZNÁLAT HELYZETE SZLOVÁKIÁBAN

A nyelvhasználat kérdése valamennyi kisebbségben élő közösség számára létfontosságú, ezek milyensége közvetve és közvetlenül is befolyásolja a kisebbségek mindennapjait és jövőjét. A kisebbségi nyelvhasználat, a nyelvi jogokért folytatott küzdelem a rendszerváltás óta szinte mindig jelen van a politikában és a közéletben egyaránt. Ez nem csoda, hiszen a legutóbbi népszámlálási adatok alapján Szlovákia lakosságának 12%-a nem szlovák nemzetiségűnek vallja magát. Ugyanezekből az adatokból az is kiderül, hogy a lakosság 14%-a nem a szlovák nyelvet tartja anyanyelvének, 10% nem a szlovák nyelvet használja a nyilvános érintkezés során, és nagyjából 12% más nyelvet használ otthon, nem a szlovákot.¹ Annak ellenére, hogy főleg a rendszerváltás óta a hivatalos nyelv, a nyelvhasználat kérdése szinte valamennyi kormány regnálása alatt szerepet kapott, és a kérdés rendezése érdekében számos jogi szabályozás született, Szlovákia minimális nyelvi garanciákat biztosít a területén élő kisebbségi közösségek számára. Mivel a kérdésben leginkább a Szlovákiában élő magyarok a legaktívabbak, nem véletlen, hogy a magyar nyelv egyfajta konfliktusnyelvként jelent meg a politikai életben, a nyelvi szabályozás, a nyelvi jogok garantálása pedig nemcsak jogi, hanem komoly politikai eszközzé is vált az évek során.

A hivatalos szlovák nyelvpolitika a rendszerváltás után sokszor volt nyíltan magyarelles, bár a Mečiar utáni korszakban retorikája megváltozott. A kisebbségi nyelvhasználati törvény elfogadása és annak módosítása sem hozta meg a várva várt előrelépést, bár kétségtelen, hogy bizonyos területeken pozitív változást hozott. A kisebbségi nyelvhasználat kérdése vagy annak valamely részkérdése folyamatosan a politikai viták tárgyát képezi Szlovákiában, a kialakult politikai tehetetlenség azonban mára már elérte a szlovákiai magyar civil élet szereplőinek ingerküszöbét is. A kétnyelvűség, a hivatali nyelvhasználat, a kisebbségi nyelvi jogok mentén olyan civil kezdeményezések alakultak ki, melyekre ez idáig nem volt példa a szlovákiai magyarság körében. Ezek is jelzik a kérdés fontosságát és azt is, hogy a megoldatlan helyzetet kezelni kell. Mindezek ellenére a szlovák politikai vezetés szerint az ország az európai standardnak megfelelő, magas színvonalú garanciákat biztosít a kisebbségi nyelvek számára, és egyedül az érintett kisebbségi közösségek azok, akik passzivitásuk és a jogi szabályozásban való jártasságuk

hiányossága miatt nem képesek élni a törvény által garantált jogaikkal. A gyakorlat viszont azt mutatja, hogy ezek a jogok inkább csak kiindulópontot jelentenek egy jobb és életképebb szabályozás megteremtéséhez.

Nyelvi szabályozás 1989 előtt

Az első világháború után létrejövő többnemzetiségű Csehszlovákiában élő kisebbségek jogait a Saint-Germain-en-Laye-i kisebbségi szerződés tartalmazta, melynek egyes rendelkezései az 1920-as csehszlovák alkotmánylevélbe, valamint a nyelvtörvénybe is bekerültek. Az egyezmény hetedik cikkelye foglalkozik a nyelvi jogokkal. A hivatalos nyelvvel kapcsolatos kérdéseket a kormány kezébe utalta, ám voltak olyan rendelkezései, melyek konkrétan érintették a kisebbségi nyelvhasználatot. Ez a rész kimondta például, hogy a magán- és üzleti forgalomban kötelező a szabad nyelvhasználat, a bíróság előtti anyanyelvhasználatot pedig könnyítéssel tette lehetővé. Az anyanyelvi oktatás kérdésével foglalkozó kilencedik szakasz megalapozta a későbbiek során is előszeretettel alkalmazott százalékos elvet, mely egy adott területen élő kisebbségek arányától tette függővé a garantálni kívánt jogokat. A szerződés az 1920. szeptember 20-án elfogadott alkotmányra, valamint a nyelvtörvényre is hatással volt. Az akkori alkotmány ugyan külön is foglalkozott a kisebbségekkel, a szabályozást törvényi szinten rendelte el.²

Az ezek után elfogadott nyelvtörvény már alkalmazza a területi arányt: azokon a területeken, ahol a kisebbségi lakosság aránya eléri a 20%-ot, az eljárás az ügyfél anyanyelvén is elindítható. Az eljárásjogokat részletesebben a 17/1926. számú kormányrendelet fejt ki. Ebben a különböző állami hatóságok, területi szervek, helyi önkormányzatok esetében történő nyelvhasználat részletei kerülnek kifejtésre, illetve ez szabályozza az államnyelv kötelező használatát és a Kárpátalján garantált nyelvi jogokat is. Ezt követően a 229/1928. számú dekrétum a nyelvhasználat további százalékos arányairól rendelkezik. E dekrétum értelmében azokon a területeken, ahol a nemzetiségi lakosság az összlakosság felét alkotta, az államnyelven írt hivatalos iratokat a kisebbségi közösség nyelvére is le kellett fordítani. A dekrétum szerint, amennyiben ugyanez az arány eléri a 75%-ot, a hivatalos iratokat csak akkor szükséges államnyelven is kiadni, ha azt külön kérelmezik.³ Annak ellenére, hogy ezek a rendelkezések kedvezőnek tűnnek a kisebbségi közösségekre nézve, alkalmazásukat a közigazgatási átszervezések és a járási határok meghúzása lehetetlenné tette, mivel ezekkel a módosításokkal a nyelvi arányok csak kevés esetben érték el a törvényben meghatározott határt. Márpedig a közigazgatási átalakítások tudatos célja volt a magyar, német és ruszin kisebbségek arányának csökkentése: 1921-ben 12 járás volt magyar többségű, de tíz év alatt ez a szám 10-re csökkent. A kisebbségi nyelvhasználat sem a

bíróságok, sem pedig például a telekkönyvi bejegyzések esetében nem alakult a papírforma szerint.⁴

A második világháborúban önállóvá vált Szlovákia a kisebbségi jogok területén a viszonyosság elvét gyakorolta. Ez annyit jelentett, hogy az akkori alkotmány szerint az ország területén élő kisebbségek akkor használhatták saját nyelvüket az oktatásban vagy a közéletben, ha az adott kisebbség anyaországában élő szlovák kisebbség is rendelkezett hasonló jogokkal. A második világháború után a Szlovákia területén élő magyar kisebbségi közösséget állampolgári jogaikkal együtt nyelvi jogaiktól is megfosztották. A jogfosztottság korszakában a kisebbségi nyelv használata (a némettel együtt) a nyilvános érintkezésben is tiltottá vált, sőt büntethető volt. Az 1948-as alkotmány az államot a két testvéri szláv nemzetnek, a cseheknek és a szlovákoknak az államaként határozta meg, az itt élő kisebbségi közösségeket nem említette meg.⁵ Az 1956-os alkotmánytörvény azonban már kimondta, hogy az itt élő magyarok és ukránok (ruszinok) gazdasági és kulturális fejlődését elő kell segíteni.⁶ A kisebbségek nyelvhasználati jogai az anyanyelvű oktatáshoz való jog formájában először az 1960-as szocialista alkotmányban jelentek meg.⁷ A prágai tavasz ebben a kérdésben is bizonyos mértékű előrelépést hozott. Az 1968-ban elfogadott alkotmánytörvény harmadik paragrafusában a magyar kisebbségi közösségen kívül a Csehszlovákiában élő német, lengyel és akkor még ukránnak nevezett – de tulajdonképpen ruszin (rutén) – kisebbségi közösségekhez tartozó állampolgárok számára az anyanyelvi művelődéshez, kulturális fejlődéshez, saját kulturális szervezetek létrehozásához, kisebbségi nyelvű sajtó működtetéséhez biztosított jogokat az állam.⁸ Annak ellenére, hogy ezek a jogok megjelentek ugyan az alkotmányban, a kisebbségi jogok törvényi szintű szabályozására nem került sor. A nyelvi jogok a kultúra és az oktatás területénél tovább nem terjedtek, így a hivatalos nyelvhasználat, a kétnyelvűség említésre sem kerül. Bizonyos párthatározatokban ugyan felmerült a magyar nyelv státuszának bővítése, a folyamat azonban ezen a szinten ragadt. Az egyértelmű törvényi szabályozás hiánya miatt az egyszerű polgároknak nem volt tudomásuk róla, milyen jogok érvényesítésétette lehetővé a törvény, és ezek mulasztását milyen fórumokon tudták volna jelezni. A nyelvhasználati jogok érvényesítése tehát *ad hoc* jellegű volt és mindig az adott helyi vagy felsőbb politikai vezetés akaratától függött. A helyzetet súlyosbította, hogy mivel a magyarlakta területeken a hivatalokban egyre több szlovák nemzetiségű vagy szlovák iskolákban végzett személy dolgozott, a hetvenes és nyolcvanas évekre a magyar nyelv ezekről, majd később a nyilvános területekről is egyre inkább kiszorult.⁹

A rendszerváltozás utáni szlovák nyelvpolitika

A rendszerváltozás után a magyar nyelv (illetve a kisebbségi nyelvek) használatának lehetőségei jelentősen átalakultak. A rendszerváltozás utáni Csehszlovákiában, majd az önálló Szlovákiában a szocializmus ideje alatt a szőnyeg alá söpört nemzetiségi feszültségek a felszínre kerültek. Ebben a nyelvi jogok és a kisebbségi nyelvhasználat kérdése kulcsszerepet kapott. Az önállóságát elnyerő Szlovákiában a nyelvhasználat terén lezajló törvényalkotási folyamatot nem csak a politikai életben kísérték heves viták, a sajtó és a közélet is ezektől volt hangos.¹⁰

A nyelv továbbra is a legfontosabb etnoidentifikációs jegy maradt, szimbolikus és reprezentatív szerepe azonban felértékelődött. Ennek két legfontosabb oka abban jelölhető meg, hogy a rendszerváltás után olyan nemzetiségi feszültségek is felszínre kerültek, melyek a szocializmus alatt *rejtve* maradtak, másrészt új magyar politikai, társadalmi szervezetek és szerveződések jöttek létre, melyek a magyar nyelvet használták munkanyelvként, ami által a magyar nyelv használata szélesedett, státusza pedig politikai és társadalmi szinten is sokkal nagyobb figyelmet kapott. A magyar nyelv használatának bővülése irritálta az önállóságát frissen elnyerő ország élén álló populista és nacionalista politikai vezetést. A magyar nyelv használata, engedélyezése vagy tiltása politikai eszköz lett, melynek nem titkolt szándéka volt az asszimiláció felgyorsítása is.¹¹

Az önálló Szlovákiában a kisebbségi nyelvek közül egyik sem kapott hivatalos státuszt, a kisebbségi nyelvhasználatot azonban jogilag szabályozták. A szlovák nyelvpolitika iránya még a szétválás előtt kijelölésre került az 1990-ben elfogadott, hivatalos nyelvről szóló törvényben.¹² A nyelvpolitika egyik célja a szlovák nyelv előtérbe emelése, a másik célja pedig a kisebbségi nyelvek használatának törvényi szintű szabályozása volt, hiszen a rendszerváltozás után például a magyar kisebbségi közösség is igényt formált arra, hogy anyanyelve nagyobb szerepet kapjon nemcsak a nyilvános, hanem a hivatalos kommunikációban is. Az 1995-ös nyelvtörvény a szlovák politikai vezetés elgondolásának logikus következményeként is felfogható. A szlovák nemzetállam kiépítésére való törekvés jelenik meg benne, hiszen a nyelv többek között már az alkotmányban is a címerrel és a himnusszal együtt a nemzet jelképévé vált.¹³ A politikai célok között is kiemelkedő szerepet kapott a szlovák nyelv: a Mečiar-kormány programjában az államnyelv védelme a szlovák nemzeti érdek érvényesülésének feltételeként jelent meg. Az 1995-ben elfogadott, majd módosított nyelvtörvény a szlovák nyelvet nem csupán hivatalos államnyelvvé tette, hanem az állami szuverenitás kifejezőjeként, a szlovák nemzet fő ismertetőjegyeként határozta meg, melynek védelemben kell részesülnie, és előnyt kell élveznie minden más nyelvvel szemben. A szlovák felfogás miatt ugyanis a szlovák nyelv a szovjet időkben elhanyagoltta vált, a

rendszerváltozást követően azonban a nyelv szabályait nem tisztelő, szlovák-ellenes, általában magánkézben lévő tömegkommunikációs eszközök nyomták vissza annak használatát. Okként szerepelt továbbá a dél-szlovákiai magyar iskolák és kulturális intézmények – szerintük – agresszív tevékenysége. Ez volt a kiindulópontja annak az elgondolásnak is, hogy a magyar fiatalok nem élnek a szlovák nyelv elsajátítását garantáló jogokkal, és ezt a problémát az államnyelvtörvény hivatott orvosolni.¹⁴

A Mečiar elleni *Kék Koalíció* győzelmével, majd a politikai légkör megváltozásával a szlovák nyelvpolitikai retorika is változott. Különösen a 2000-es években figyelhető meg, hogy a nyelvpolitikával, nyelvi jogokkal kapcsolatos megnyilatkozásokból a magyar elem fokozatosan kikopott, illetve már nem jelentkezett olyan élesen, mint a Dzurinda-kormány előtti időszakban. A 2001-ben elfogadott 131/2001-es kormányhatározat *A Szlovák Köztársaság államnyelvéről való gondoskodás koncepciójáról* a Mečiar utáni hivatalos nyelvpolitika alapidokumentumaként kezelhető. A koncepció újra megmagyarázta a nyelvtörvény legitimitását: a szlovák nyelv a nemzet „alapvető identifikáló jegye”, ezért *logikus*, hogy az „államalkotó nemzet nyelve” legyen az államnyelv.¹⁵ A nyelvpolitika kiindulópontja továbbra is az 1995-ben elfogadott nyelvtörvény volt, mely hatályon kívül helyezte az öt évvel korábban életbe lépő, hivatalos nyelvről szóló törvényt. Az államnyelv ebben a koncepcióban úgy jelent meg, mint eszköz, mely az állam belső stabilitását biztosítja kulturális, társadalmi és politikai értelemben is. Ebből kifolyólag az államnak meg kell tartania a szlovák nyelv „nemzeti-reprezentatív” és „állami-integratív” szerepét, és el kell *mélyíteni* a szlovák nemzetiségű és a nemzeti kisebbségekhez tartozó polgároknak a „szlovák nyelvhez fűződő pozitív viszonyát”, hiszen a szlovák nyelv egy olyan „érintkezési eszköz”, mely az „állampolgárokat Szlovákia egész területén összeköti, egyesíti és egyenjogúsítja”. A koncepció külön foglalkozik az államnyelv és a kisebbségi nyelvek viszonyával is. Ebben a kérdésben kijelenti, hogy az államigazgatás hatékonysága és az információáramlás zavartalansága érdekében garantálni kell az államnyelv státuszát, de hozzáteszi, hogy az állam elismeri „a kisebbségi nyelvet beszélő személyek jogait is”.¹⁶ A szlovák nyelvpolitika tehát elsősorban nem nyelvi jogokat ismer el, hanem a személyek jogait, melyeknek egy részét képezik a nyelvi jogok.

Szlovákia valamennyi releváns nemzetközi dokumentumot ratifikált, a kisebbségi nyelvhasználati jogok az alkotmányban is említésre kerülnek, valamint a legtöbb ezzel kapcsolatos terület törvényekkel és jogszabályokkal szabályozva van. Az itt élő nemzeti kisebbségek panasza azonban ennek ellenére jogos, hiszen számos jog szűkített értelmezésének, korlátozásának lehetünk tanúi. Az itt élő kisebbségek helyzetét összehasonlítva más hasonló helyzetben élő kisebbségekkel, elmondható, hogy a szlovákiai kisebbség nyelvi jogait illetően bizony van elmaradás.¹⁷

Mit szabályoz a törvény?

Az 1990-ben elfogadott nyelvtörvény a hivatalos nyelv státuszát volt hivatott rendezni, a törvény maga még nem ismeri az államnyelv fogalmát. A törvény nem a kormányzat kezdeményezésére, hanem társadalmi folyamatok eredményeként született meg. Három évvel az önálló Szlovákia létrejötte előtt, 1990 októberében a parlament előtti tömegtüntetéseken a magyar többségű településeken megjelenő magyar nyelvű feliratok és táblák miatt követelték a szlovák nyelv egyetlen hivatalos nyelvvé tételét. A Szlovák Nemzeti Párt és a Matičica slovenská által e kérdésben benyújtott törvénytervezet azonban a Nyilvánosság a Politikai Erőszak Ellen javaslatával szemben elbukott.¹⁸ A törvény azokon a településeken, ahol a nemzeti kisebbségekhez tartozók aránya eléri a lakosság 20%-át, lehetővé tette, hogy a hivatalos ügyintézés során a kisebbségi nyelv is használható legyen. Azt azonban nem tette kötelezővé, hogy az érintett hivatalok és intézmények dolgozóinak ismerniük kelljen a kisebbségi nyelvet is, ugyanis a hivatal hatásköre csupán annyi lett a törvény által, hogy adott esetben mérlegelhesse a kisebbségi nyelv használatát.

Az államnyelv fogalmát az 1992-es alkotmány vezette be, mely alapján elfogadták a későbbi nyelvtörvényt is. Az alkotmány 33. és 34. cikke garantálja a kisebbségekhez tartozó személyek anyanyelvű művelődéshez és oktatáshoz, információszerezéshez és információátadáshoz való jogát, az államnyelv elsajátításának jogát, valamint a hivatalos érintkezésben való nyelvhasználat jogát is. De kimondja, hogy a kisebbségi jogok érvényesítése nem vezethet Szlovákia területi egységének és szuverenitásának veszélyeztetéséhez, sem pedig a többi állampolgár diszkrimináláshoz.¹⁹

A hivatalos nyelvről szóló törvényen kívül a nyelvtörvény megszületése előtt más törvények és jogszabályok rendezték a nyelvhasználat kérdését. Ezek közül a kisebbségi nyelvhasználatról kimondottan egyik sem rendelkezett. Még a rendszerváltozás előtt került elfogadásra az 1984. évi 29. számú törvény az alap- és középiskolák rendszeréről, melyet aztán később a 2003. évi 596. számú, az állami tanügyi igazgatásról és az iskolai önkormányzatokról szóló törvény követett – ezek értelmében az alap- és középfokú képzés kisebbségi nyelvű is lehet, ezekben az intézményekben az iskolai dokumentumoknak kétnyelvűeknek kell lenniük.²⁰

A bíróságok előtti nyelvhasználatról több, korábban elfogadott törvény is rendelkezett,²¹ melyek értelmében a peres eljárások során az a személy, aki nem ismeri az államnyelvet, tolmács segítségét veheti igénybe, de az eljárás minden esetben szlovák nyelven folyik. Az 1993-ban elfogadott alkotmánybírósról szóló törvény, valamint a 2001-ben elfogadott állampolgári és emberi jogok biztosáról szóló törvény értelmében a magánszemélyek anyanyelvükön fordulhatnak az ombudsmanhoz, és az alkotmánybírósg előtt is használhatják anyanyelvüket.²²

Bár a Mečiar vezette kormány nyelvpolitikája kifejezetten a kisebbségi nyelvek használata ellen volt, a külföld felől érkező nyomásnak köszönhetően olyan törvények kerültek elfogadásra, melyek bizonyos mértékben hozzájárultak ezen nyelvek jogainak bővüléséhez. 1993-ban egy ilyen törvény került elfogadásra: a 300/1993-as, az utónévről és a családi névről szóló törvény, melynek értelmében azok a személyek, akik nem szlovák nyelvű vezeték- vagy keresztnévvel rendelkeznek, eredeti nyelven használhatják azokat, nem szükséges szlovákosítani. Ez többek között azt is jelenti, hogy a női nevek mellé kötelezően hozzáillesztett -ová végződés ezek után hivatalosan is elhagyható volt. A törvény nem csak a nemzeti kisebbségek, illetve nem szlovák névvel rendelkezők körében volt népszerű.²³ 1994-ben két új törvénnyel egészült ki ez az egyébként nem túl hosszú lista: a 154/1994. évi, anyakönyvekről szóló törvény lehetővé tette, hogy ezeket kisebbségi nyelven is kiadják, a 191/1994-es, úgynevezett táblatörvény azt tette lehetővé, hogy azokon a településeken, ahol a nemzeti kisebbséghez tartozó lakosság eléri a lakosság arányának 20%-át, a település neve ennek a kisebbségnek nyelvén is feltüntethető. Annak ellenére, hogy később elfogadásra került a kisebbségi nyelvhasználati törvény és a nyelvtörvényt is módosították, ezeket a kérdéseket e három törvény rendezi a legátfogóbban, ezeknél *hatékonyabb* rendeletet máig nem sikerült elfogadni.²⁴ E törvények elfogadása azonban nem Mečiar és a szélsőjobboldali kormány jóindulatának köszönhető – ezeknek az elfogadása feltétele volt Szlovákia Európa Tanácshoz történő csatlakozásának. Ez a forogatókönyv nem egyedi eset, hiszen majd később látni fogjuk, az uniós csatlakozás előtt is hasonló játszódott le.

A kilencvenes években csúcsra járatott szlovák nacionalizmust az 1995-ben elfogadott nyelvtörvény emelte törvényi szintre, mely tulajdonképpen a korábban megkötött szlovák–magyar alapszerződésért *cserébe* került elfogadásra. A Szlovák Nemzeti Párt politikusainak „Na Slovensku po Slovensky” (Szlovákiában szlovákul) filozófiájára épülő törvényt abban az időszakban Európa legkorlátozóbb nyelvtörvényének tartották, ami miatt sok bírálat érte az országot, és többek között ennek is volt köszönhető, hogy az európai integrációs folyamatokban Szlovákia lemaradt, majd egy időre teljesen el is szigetelődött. A nyelvtörvény szellemiségét tekintve tulajdonképpen a kétnyelvűséget írja elő, de azt nem a megfelelő módszerrel teszi. Kötelezővé teszi ugyanis a szlovák nyelv használatát, a kisebbségi nyelvek használatát azonban csak lehetőségként említi meg. A törvény paragrafusainak megsértőjét pénzbüntetéssel sújtotta. Ezt a szankciót később kiemelték belőle, de a 2009-es módosítás során visszakerült, majd az akkor meghatározott, akár 5000 eurós bírságot később csökkentették. A törvény értelmében minden nyilvános érintkezés során kötelező a szlovák nyelv használata, illetve előnyben részesítése, a kisebbségi nyelvek használata csak opcionális. A nyelvtörvény 2009-es módosítása során a törvény ugyan hivatkozik az 1999-ben elfogadott

kisebbségi nyelvhasználati törvényre (L. alább), azonban azzal, hogy minden nyilvános funkcióban előírja a szlovák nyelv kötelező használatát, nemcsak ellentmondásba kerül a kisebbségi nyelvhasználati törvénnyel, de komoly mértékben szűkíti annak használati lehetőségeit is.²⁵ Érdemes kiemelni azt is, hogy a törvény 2009-es változata magában foglalja a következőt: az állam joga és kötelezettsége, hogy „saját területén a nyelvek viszonyát szabályozza, vagyis az államigazgatási feladatok hatékony végrehajtása és az egységes információáramlás érdekében garantálja az államnyelv státuszát, ugyanakkor elismerje a kisebbségi nyelvet beszélők személyes jogait is”.²⁶ Vagyis ebben az esetben sem nyelvi jogokról, hanem egyéni jogokról beszél.

A törvény az állami szerveken és területi önkormányzatokon kívül a közigazgatás egyéb szerveit, a jogi személyeket, a vállalkozókat, illetve bizonyos fizikai személyeket is kötelez arra, hogy a szlovák nyelvet használják a hivatalos érintkezés során. Az állami és közigazgatási szerveknek ezen kívül azt is megszabta, hogy ne csak betartsák a törvényt, hanem annak betartását ellenőrizzék is. A törvény szerint a kisebbségi nyelvhasználati törvény hatálya alá eső települések kivételt képeznek, ám a kivétel alól is vannak kivételek: a postán, a közlekedésben, a telekommunikációban, a tűzoltók, a Szlovák Köztársaság fegyveres testületeiben alkalmazott személyek számára minden esetben kötelezővé vált a szlovák nyelv alkalmazása. Ennek gyakorlati megvalósulása azt jelentette volna, hogy például az állami buszvállalatnál dolgozó magyar nemzetiségű autóbusszvezetőnek akkor is szlovák nyelven kellett volna adnia a menetjegyet, ha utasai magyar nyelven szólnak hozzá. A törvény abszurditása ebben nem merül ki. E paragrafus értelmében egy tűzoltó elsősorban csak szlovák nyelven kérhetett információt a bajba jutott állampolgártól, még abban az esetben is, ha az a személy nem ismeri az államnyelvet.

A törvény ötödik paragrafusa az, mely részletezi azokat a helyzeteket, ahol a szlovák nyelv alkalmazása kötelező. A kulturális rendezvények kapcsán például meghatározza, hogy abban az esetben, ha a rendezvény eredeti nyelvű zenei vagy színházi produkció, külföldi vendégszereplőkkel kerül megvalósításra, vagy a nemzeti kisebbségek vagy etnikai csoportok műsorairól van szó, nem kötelező a szlovák nyelv használata, azonban a felkonferálásnak és az ismertetésnek minden esetben szlovák nyelven is el kell hangzania. Az emlékművek, emléktáblák, szobrok és más történelmi feliratok kapcsán szintén kötelező a szöveg szlovák nyelvű megjelenítése, mely első helyen kell szerepeljen, és nem lehet kisebb, mint az eredeti nyelvű szöveg. A törvény e kérdésben annyira alapos kívánt lenni, hogy a felirat készítőjének kötelezővé tette a Szlovák Köztársaság Kulturális Minisztériuma kötelező érvényű állásfoglalásának kikérést arról, hogy az általa készíteni kívánt, a felelőssége alá tartozó emlékművek felirata megfelel-e a nyelvtörvény előírásainak. Ezt a valós élettől teljes mértékben elrugaszkodó kitévelt később kiemelték a törvény szövegéből. Sok más, hasonló jellegű rendelkezés azonban a módosítások

után is érvényben maradt, annak ellenére, hogy a törvény paragrafusainak nagy része nemcsak a belső szlovák jogi normákkal ellentétes, hanem szembe megy a Szlovákia által vállalt nemzetközi kötelezettségekkel is.

A helyzet egyik paradoxona ugyanis, hogy Szlovákia példamutató az általa ratifikált és életbe léptetett nemzetközi dokumentumok viszonylatában, az ország ugyanis valamennyi, a kérdésben releváns nemzetközi dokumentumot ratifikált. A *Polgári és politikai jogok egyezségománnyát* még Csehszlovákia írta alá 1968-ban, a ratifikálásra pedig 1975-ben került sor, majd az ország kettéválása után Szlovákia is megerősítette a ratifikációt. Az *Emberi jogok és alapvető szabadságjogok védelméről* szóló Európa tanácsi egyezményt Szlovákia is beemelte az alkotmányába. A *Kisebbségvédelmi Keretegyezményt* (ET) az első államnyelvtörvény elfogadásának évében, 1995-ben ratifikálta, mely három évvel később lépett életbe, a *Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartáját* pedig 2001-ben ratifikálta, mely 2002-től hatályos. A nyelvtörvény kapcsán a két legfontosabb nemzetközi dokumentumból, a Keretegyezmény és a Charta ratifikálásból és hatályba lépéséből következő kötelezettségekből indulunk ki.

A Keretegyezmény abban az esetben érvényes, ha a felek belső jogrendje nem tartalmaz a keretegyezményben meghatározott szabályozásnál kedvezőbb szabályozást. A dokumentum tartalmazza többek között azt, hogy annak rendelkezéseit a hozzá csatlakozó országok jóhiszeműen és a tolerancia jegyében alkalmazzák. A Keretegyezmény által Szlovákia is vállalta, hogy kellő figyelmet fordít a kisebbségekhez tartozók körülményeire és támogatja anyanyelvük megőrzését. A 10. cikk alapján vállalta, hogy a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek számára anyanyelvük szabad használatát biztosítja. Az ennek végrehajtásáról készült szakértői vélemény azonban kifogásolta a nyelvtörvény kisebbségi nyelvhasználatot hátrányosan érintő rendelkezéseit, ám Szlovákia szerint kisebbségi nyelveknek nem kell előnyt élvezniük a hivatalos nyelvvel szemben.²⁷ A keretegyezmény végrehajtásával kapcsolatban eddig lezajlott monitorozási ciklusokban a szakértői bizottság mindig kitért a nyelvtörvény rendelkezéseire is – szerintük ugyanis annak szellemisége elbizonytalanítja az országban élő kisebbségi közösségeket abban, hogy anyanyelvüket használják, másrészt a szólás szabadságát is sértik a benne megfogalmazott rendelkezések.²⁸ Az első szakértői jelentés például azt javasolta, hogy a kisebbségi nyelvhasználati törvény *lex specialis* élvezzen előnyt a nyelvtörvénnyel szemben. A második ciklusban a szakértő bizottság sokkal általánosabban fogalmazott akkor, mikor azoknak az erőfeszítéseknek a folytatását támogatta, melyek célja a kisebbségi jogok kiterjesztése.²⁹

A Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartájának sajátossága, hogy a harmadik rész rendelkezéseiből a csatlakozó állam válogathat, vagyis maga döntheti el, mely kötelezettségek teljesítését vállalja. A Charta szlovákiai aláírása nem volt zökkenőmentes, hiszen annak ellenére, hogy a magyar

politikai képviselet már a mečiar-i időszakban szorgalmazta annak aláírását, arra csak jóval később, 1998 után került sor, amikor is az MKP-nak sikerült a kormányprogram külpolitikáról szóló fejezetébe ezt a pontot beiktatni. Az első szlovák változatban meglehetősen szkeptikus hozzáállásról tanúskodik, hiszen hangsúlyozta, hogy az úgynevezett erős államok közül is csak Franciaország írta alá, de ő sem ratifikálta a keretegyezményt. A kulturális minisztérium által készített első változatban csak a cseh, magyar, ukrán, ruszin és német nyelvet jelölték meg, és ezek a nyelvek is csak akkor kerültek volna a Charta védelme alá, ha a kisebbségi nyelvhasználati törvény által meghatározott 20%-os arányszámot elérik. Ez a változat azt is hangsúlyozta, hogy a *regionális nyelv* fogalmát nem ismeri, mivel Szlovákia azon az állásponton volt, hogy az országban nincsenek területhez köthető nyelvek, a *kisebbségi nyelv* kifejezést pedig egységesítve használta és nem tett különbséget az egyes nyelvek között – vagyis a közel félmillió magyar nyelv is ugyanolyan jogokat élvezett volna, mint a mindössze több ezer fős német nyelv. Az MKP által kidolgozott javaslatot is figyelembe véve átgondolták a Charta szlovákiai elfogadásának feltételeit. A második változat már nem volt annyira elutasító vele szemben, bár ez a változat is hangsúlyozta, hogy annak elfogadása igencsak vegyesre sikerült a többi európai államban is. A kulturális minisztérium az akkor működő Nemzetiségi Tanács horvát nemzetiségű képviselőjének kérésére a horvát nyelvet is felvette, ám az egyes nyelveket még mindig egységesen kezelte. Később a kulturális tárca a külügy vette át a stafétát, így a tervezet további módosítása és elfogadása a külügy hatásköre lett. A külügyi előterjesztésben bővült a nyelvek listája, amiket három csoportba osztottak: az első csoportba került a magyar nyelv, a második, kevésbé elterjedt regionális nyelvek csoportjába került a ruszin és az ukrán, a harmadik csoportba pedig olyan nyelvek kerültek, mint a német, a cseh vagy a lengyel.³⁰

Szlovákia vállalta többek között, hogy a büntetőeljárások során biztosítja a vádlott jogát arra, hogy anyanyelvét használhassa, valamint vállalta többek között azt is, hogy a közszolgálati rádió és televízió esetében kisebbségi nyelven készült műsorok is a programba kerüljenek. Azt is vállalta, hogy „észszerű mértékben” gondoskodik arról, hogy az olyan létesítményekben, mint például a kórházak, rendelőintézetek, lehetőség legyen a kisebbségi nyelvek használatára. Az ehhez fűzött nyilatkozat szerint Szlovákia a vállalt kötelezettségeket az államnyelv sérelme nélkül fogja alkalmazni. A Szlovák Nemzeti Párt a Charta elfogadásában a szlovák nemzethez tartozók jogainak megsértését és a területi autonómia kikiáltásához vezető út első lépését látta.³¹

A Charta végrehajtásával kapcsolatos szakértői jelentés több esetben is azonos megállapításokat tett, mint a Keretegyezmény végrehajtását ellenőrző bizottság. Szlovákia a Chartában nem vállalt többet, mint amit már a belső jogban is garantál, ám az így vállalt kötelezettségeket sem tartja be maradék-

talanul – ezek közül a bizottság kiemelte a pedagógusképzés és továbbképzés területén a kisebbségi nyelvek oktatásának nem megfelelő színvonalát, valamint azt is, hogy ezek a nyelvek viszonylag kis arányban vannak jelen a nyomtatott és elektronikus sajtóban. A jelentés azt is kiemelte, hogy az országban nem megoldott az sem, hogy a többségi társadalomhoz tartozók elsajátíthassák az ország területén élő kisebbségi közösségek nyelvének valamelyikét.³²

A 2009-es szlovák nyelvtörvényben bekövetkező módosításokat ért bírálat miatt a szlovák kormány az EBESZ kisebbségügyi főbiztosához, valamint a Velencei Bizottsághoz fordult véleményezésért. A főbiztos rámutatott arra, hogy az új szlovák nyelvtörvény tulajdonképpen nemcsak az állami és önkormányzati szervekre, hanem a jogi és a természetes személyekre is vonatkozik – így felmerül az arányossági elv sérelmének kérdése. Rámutatott arra is, hogy a szlovák nyelvtörvény egyes paragrafusainak félreértelmezése a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek nyelvi jogainak korlátozását jelenti.³³

A Velencei Bizottság véleménye a 2010-es választások után jelent meg. A kormányváltással hatalomra kerülő Radičová-kormány, mely magába foglalta többek között a Híd-Most pártját is, már azzal reagált a Bizottság észrevételeire, hogy módosítani kívánja a kisebbségi nyelvhasználati törvényt. Erre hamarosan sort is kerítettek, ám a módosítások tulajdonképpen nem is hoztak oly sok változást.³⁴

A kisebbségi nyelvhasználat jogi szabályozása

A kisebbségi nyelvhasználat törvény általi lefedése egy olyan kérdés volt, melynek megoldása nem tűrhetett további halasztást az Európai Unióhoz csatlakozni kívánó Szlovákiában. A törvény elfogadása mintegy utolsó feltételként teljesült a koppenhágai kritériumok közül, elfogadása pedig *szlovák módra* történt. A külső nyomás miatt maga a kormány kezdeményezte a törvénytervezet kidolgozását, és olyan elképzelései voltak, melyek értelmében a kisebbségi nyelvek jogi helyzete nem változna relevánsan és végrehajtásához a szlovák államnak minimális lépéseket kellett volna tennie. Annak ellenére, hogy az MKP is kidolgozta saját tervezetét, azok nem kerültek be az elfogadott törvénybe, ami miatt az MKP képviselői nem szavazták meg a törvényt.³⁵

Az 1999. szeptember 1-jén így életbe lépett kisebbségi nyelvhasználati törvény értelmében azokon a településeken, ahol a kisebbségi közösségekhez tartozó személyek aránya eléri a 20%-ot, egyes közigazgatási hivatalokhoz írásban anyanyelvükön is fordulhatnak a magánszemélyek (2. §), a kisebbségi nyelven beadott kérelmekre a hivatal ezeken a nyelveken válaszol, ezeken a településeken a közigazgatási intézmények, valamint a közterületek nevei

kisebbségi nyelven is kikerülhetnek, a helyi önkormányzat üléseit pedig kisebbségi nyelven is megtarthatják (3. §). A törvényben azonban nem tisztázott megfelelő módon, hogy az önkormányzatokon kívül mely hivatalokra terjed ki a kisebbségi nyelvhasználati törvény. A törvény értelmében a személy saját nyelvén is fordulhat írásban az adott hivatalhoz, ehhez azonban a mai napig nem állnak rendelkezésre a megfelelő űrlapok – ezek kérdését pedig a törvény nem is rendezi. A kisebbségi nyelvhasználati jogok betartása érdekében a törvény alig ró kötelezettséget a hivatalokra, például az érintett településeken a hivataloknak nem kötelező az adott kisebbségi nyelven is beszélő alkalmazottat foglalkoztatniuk.³⁶ A roma nyelv is azért van teljesen kizárva, mert egyáltalán nincsenek roma nyelvet is beszélő ügyintézők, a magyar nyelv esetében viszont a rendszerváltás óta ebben a kérdésben pozitív tendenciák figyelhetőek meg.³⁷ A törvény csak az önkormányzatok és államigazgatási szervek esetében szabályozza a kisebbségi nyelvhasználatot, más közhivatalok kisebbségi nyelvhasználatáról – mint például a posta vagy a munkaügyi hivatal – nem rendelkezett.

A törvény a közelmúltban véghezvitt változtatások után sem szakadt el attól a nemzetállami koncepciótól, melynek értelmében nem lehetséges a hivatalos nyelv és a kisebbségi nyelvek együttélése. A módosítás értelmében azon intézmények köre, ahol a kisebbségi nyelv használható a szóbeli ügyintézés során, kibővült, illetve bizonyos dokumentumok kisebbségi nyelven is kiállíthatóak, azonban az intézmények és hivatalok továbbra sem kötelesek olyan személyt alkalmazni, aki ismeri a kisebbségi nyelvet. Nem történt előrelépés a kisebbségi nyelvű televíziózás tekintetében sem, az egészségügyben is csak akkor szükséges a kisebbségi nyelvet használni, ha ennek biztosítására az intézményeknek van kapacitásuk.³⁸ Ezzel ellentétben, Finnországban például, ahol a svéd kisebbség hasonló jogokkal rendelkezik, ugyanez mást jelent. Egy finnországi svédnek joga van anyanyelvét használni a finn kórházakban, vagyis a kórháznak kötelessége olyan alkalmazottat foglalkoztatni, aki bírja a svéd nyelvet. Szlovákiában ugyanígy joga van a szlovákiai magyarnak anyanyelvét használni a kórházban, ez a jog azonban Szlovákiában annyit jelent, hogy csak akkor használhatja azt, ha a kórház alkalmazottja is ért magyarul, ez azonban Finnországtól eltérően Szlovákiában nem kötelessége.

20% – mire elég?

A kisebbségi nyelvhasználati törvény is érinti a nyelvhasználati küszöb kérdését, ami a kisebbségi nyelvek kapcsán kulcsfontosságú Szlovákiában. Ennek értelmében azokon a településeken, ahol a kisebbségi közösségekhez tartozók aránya az összlakosság 20%-át kiteszi, az adott nyelvet beszélők jogokkal rendelkeznek nyelvük használatával kapcsolatban. Ez az arányszám

azonban több problémát is felvet, amit nemcsak az itt élő kisebbségek, hanem az ide vonatkozó nemzetközi egyezmények végrehajtásának monitorozását végző bizottságok is kiemelték. Ezt az arányt egyébként még az 1990-es, hivatalos nyelvről szóló törvény vezette be, de valamennyi később elfogadott, kisebbségi nyelvhasználatot érintő törvényből visszaköszön, valamint a Szlovák Nemzeti Tanács a Charta ratifikációs okmányához csatolt második nyilatkozata szerint a benne vállalt kötelezettségeket csak ezen kvótának *megfelelő* településekre terjeszti ki. Azt, hogy ez a 20%-os arány sok vagy kevés, a mai napig nem sikerült eldönteni, hiszen míg a Charta felügyeletét ellátó bizottság az arányszám csökkentése mellett érvelt, addig az EBESZ kisebbségügyi főbiztosa szerint ez összhangban van a nemzetközi normákkal (2009-es EBESZ jelentés). A 20%-os arány miatt a kisebbségi nyelvek használata csak a legalacsonyabb közigazgatási szinteken lehetséges (önkormányzatok). Ennek értelmében 2001-ben 503 szlovákiai településen a magyar, 54 településen a roma, 83-ban a ruszin, 6-ban pedig az ukrán nyelv használható. Ezek közül vannak olyan települések, ahol nemcsak egy, hanem két nemzetiség aránya is elérte a 20%-ot, tehát nemcsak egy, hanem esetenként két kisebbségi nyelv használatát is engedni kell (ezek általában a magyar és roma, vagy ruszin és roma nyelvek). A 2011-es adatok alapján az ide tartozó magyar többségű települések száma csökkent (470 település), a roma és ruszin többségű települések száma nőtt (több mint 60 településen a roma, illetve több mint 90 településen a ruszin nyelv (is) használható hivatalosan), bár az utóbbi két esetben kis létszámú falvakról van szó. E számok értelmében tehát elmondható, hogy a magyar lakosság körülbelül 85%-a, a romák 25%-a, a ruszinok 40%-a, az ukránok 3%-a használhatja anyanyelvét hivatalos érintkezésben is. Amíg a 2001-es adatok szerint 13 járásban haladta meg a magyarok aránya a 20%-ot, addig ez a szám 2011-re 11-re csökkent. Járási szinten tehát a magyarok körülbelül 60%-a, a ruszinoknak pedig körülbelül 23%-a használhatja anyanyelvét hivatalos érintkezés során.³⁹

A másik fő problémát az jelenti, hogy a népszámlálási adatok, illetve a különféle statisztikák alapján a nemzetiségi hovatartozás és az anyanyelv nem mindig esik egybe, a szlovákiai kisebbségek körében ugyanis megfigyelhető az a tendencia, miszerint a magukat adott anyanyelvűnek vallók száma magasabb, mint az adott nemzetiséghez tartozók száma.

A Keretegyezmény végrehajtását ellenőrző bizottság is foglalkozik ezzel a kérdéssel, megállapítva, hogy ezek az adatok nem tükrözik a lakosság nemzetiségi megoszlását, épp emiatt nem lenne szabad ezekből az adatokból kiindulni, amikor a kisebbségi nyelvi jogok vagy a kulturális támogatások megítéléséről hoznak döntéseket. A törvény módosításakor ugyan az arány 15%-ra csökkent, ez azonban csak 2021-től kerül bevezetésre.

1. táblázat
 Szlovákia lakosságának nemzetiségi és anyanyelvi megoszlása
 a 2001-es és 2011-es népszámlálási adatok alapján

	2011		2001	
	nemzetiség	anyanyelv	nemzetiség	anyanyelv
szlovák	4 352 775	4 240 453	4 614 854	4 512 217
magyar	458 467	508 714	520 526	572 929
roma	105 738	122 518	89 920	99 448
ruszin	33 482	55 469	24 201	54 907
ukrán	7430	5689	10 814	7879
cseh	30 367	35 216	44 620	48 201
német	4690	5186	5405	6343
lengyel	3084	3119	2602	2731
horvát	1022	1234	890	988
bolgár	1051	132	1179	1004

Miért nem lehet, ha szabad?

Annak ellenére, hogy a rendszerváltás óta történtek pozitív lépések a kisebbségi nyelvhasználat előmozdítása érdekében, a helyzet mégsem megoldott. Azzal, hogy létezik egy kisebbségi nyelvhasználati törvény, illetve a nyelvtörvényt is módosították, a kisebbségi nyelvhasználat a gyakorlati életben nem teljesül, és a kérdésben tátongó jogi vákuumot sem sikerült még kitölteni. A politikai életben sokszor érvelnek azzal a szlovák politikusok, hogy a jog adott, inentől már csak az állampolgároktól függ, élnek-e vele. A kisebbségi nyelvhasználatot szabályozó törvények és jogszabályok száma talán arra enged következtetni, a kérdés minden oldalról szabályozott. Találó Flachbarth Ernőt idézni, aki még a második világháború előtt fogalmazott így a nyelvi jogok és a kisebbségi nyelvhasználat kapcsán: „Sehol Európában nem folytak oly erős küzdelmek egy-egy hivatal vagy utca jelzőtáblájának nyelve körül, és sehol sem pazaroltak el annyi elmét a nyelvi kérdés paragrafusokba öntésére, mint itt.”⁴⁰ A kisebbségi nyelvhasználatot szabályozni kívánó törvények és rendeletek átláthatatlanok, ellentmondásosak és megvalósításuk nem az állampolgároktól, hanem a hivatalos szervektől függ. Mivel nincsenek szankciók a kisebbségi nyelvhasználat be nem tartása kapcsán, illetve ezen jogok csak lehetőségként adóttak a hivatali szervek részére, az egyszerű állampolgár számára nem mindig világos, hol és hogy tudja használni anyanyelvét,

ha az nem a szlovák nyelv. Ahhoz, hogy a hivatalos nyelvhasználat megvalósulhasson, elsősorban kétnyelvű hivatalos dokumentumokra lenne szükség, a hivatalnoki kar esetében pedig további nyelvi és módszertani támogatásra is szükség lenne. Jelenleg azonban, ha kapunk is magyar (vagy kétnyelvű) nyomtatványt, az nem minden esetben számít hivatalosnak, sok esetben az ügyintéző annak ellenére nem tudja kifejezni magát magyarul, hogy magyar nemzetiségű, mivel nem ismeri a hivatali szaknyelv magyar kifejezéseit, hiszen azt szlovákul sajátította el.

A kialakult helyzet a szlovákiai magyar civil élet ingerküszöbét is elérte, aminek köszönhetően eddig nem látott civil kezdeményezések jöttek létre. Ezek közül kiemelkedő a Kétnyelvű Dél-Szlovákia (KDSZ) civil kezdeményezés, melynek aktivistái elsősorban nem új törvényt vagy a már meglévők módosítását követelik. Épp ellenkezőleg, két fontos dologra hívják fel a figyelmet: egyrészt, hogy a most meglévő szabályozás betartása hiányos, másrészt pedig, hogy a már meglévő nyelvi jogokat minél szélesebb körben ki kell használni. Akcióik kreatívak, figyelemfelkeltőek és nem ellenségesek – azt szeretnék tudatosítani a szlovákiai állampolgároknak, hogy a kétnyelvűség nem hátrány, és bár a kétnyelvű feliratokkal – ahogy ők fogalmazzák – nem lesz olcsóbb a kenyér, csak finomabb, megéri kiállni a már megszerzett nyelvi jogokért.

Első figyelemfelkeltő akciónk az úgynevezett *matricázás* volt. A jelenlegi szabályozás értelmében a magánvállalkozó saját döntése, hogy a – kötelező – szlovák mellett a kisebbségi nyelvet is használja-e a fogyasztókkal való kommunikáció során (itt elsősorban feliratokra, reklámokra kell gondolni). A KDSZ fiatal aktivistái matricákat helyeztek el azon dél-szlovákiai vállalkozások, üzletek, boltok kirakatán, hirdetőtábláján vagy reklámfelületén, ahol hiányzott a magyar felirat. A KDSZ további akciója volt többek között a *Névtelen település-projekt*, melynek során arra hívták fel a figyelmet, hogy bár a törvény engedi a települések neveinek kisebbségi nyelven történő feltüntetését, mégis 39 településen 84 hiányzó táblát számoltak meg. Az aktivisták nevéhez fűződik Szlovákia első kétnyelvű útjelző táblája, melyet három nap múlva eltünttetett a szlovák útkezelő vállalat. A KDSZ a vasúti kétnyelvűség kérdését sem kerülte meg, mely kérdés az utóbbi időkben a politikában is nagy port kavart. A KDSZ aktivistái több akció során is arra figyelmeztettek, a vasúti kétnyelvűségre igény van, ám ahhoz, hogy ezt megoldják, az ezzel kapcsolatos jogi háttér biztosítására is szükség van. Bár a kisebbségi nyelvhasználati törvény szerint a vasúti kétnyelvűség megengedett, a megfogalmazás pontatlan, a törvénybe foglalt lehetőség megvalósításához ugyanis a vasúti törvényt is módosítani kellene, ami a mai napig nem történt meg. Így a Szlovák Államvasutak nem meglepő módon hivatkozik erre a törvényre, amikor ellenérveket hoznak a vasúti kétnyelvűséggel kapcsolatban. A vasúti törvény módosítása azonban a jelenlegi helyzetben nem lehetséges. A civil aktivisták által

a figyelem középpontjába kerülő kérdés a parlament elé került, a Híd-Most javaslatát azonban a Fico-kabinet nem fogadta el. A kudarc után a kisebbségi kormánybiztost visszahívták hivatalából.

Összegzés

A jelenlegi helyzet alapján úgy tűnik, huszonhárom év demokrácia nem volt elég ahhoz, hogy a magyar nyelv megszűnjön konfliktusnyelv lenni a szlovák politikusok szemében, és végre levetkőzzék ezzel kapcsolatos nacionalista nézeteiket, de arra sem, hogy a szlovákiai magyar politikai vezetés egyértelműen és egységesen kiálljon a kétnyelvűség mellett, és azt a szlovák politika felé méltóképpen közvetíteni tudja. A kisebbségi nyelvhasználat kérdése tulajdonképpen a rendszerváltás óta nem megoldott, annak ellenére sem, hogy nem múlik el parlamenti ciklus anélkül, hogy az ezzel kapcsolatos kérdések valamelyike ne okozna politikai feszültségeket. A kérdés a jövőben is neuralgikus pont marad, hiszen nem csak a szlovák pártok reagálnak érzékenyen minden ezzel kapcsolatos felvetésre. A jelenlegi két, magyar érdekeket (is) képviselő párt ez ideig nem tudta egységesen tisztázni, milyen nyelvhasználati szabályozást szeretne elérni (az egymást támadó nyilatkozatok még az elért eredményeket sem értékelik azonosképpen), nem világos pontosan, milyen nyelvhasználati szabályozásra van igénye a szlovákiai magyar pedagógusoknak, színészeknek, televíziósoknak, újságíróknak és egyáltalán a szlovákiai magyar közösségnek. Ennek tisztázása nélkül a kérdést hosszú távon nem lehet megfelelően rendezni. Ezen felül szükséges lenne a politikai életben is elkezdni azt, amit a KDSZ aktivistái a nyelvi jogi kérdésekben már közvetetten érintenek: a többségi társadalom tagjaival való párbeszédet, a kétnyelvűség előnyeinek megismertetését, hasznosságának hangsúlyozását. Ehhez azonban az egyik oldalról egy tiszta és logikus koncepcióra, a másik oldalról pedig nagyobb nyitottságra és befogadókésztségre van szükség.

Jegyzetek

- 1 A Szlovák Statisztikai Hivatal adatai alapján.
- 2 FLACHBARTH Ernő: *A csehszlovákiai népszámlálások és a felvidéki kisebbségek nyelvi jogai*, Felvidéki Tudományos Társaság Kiadványai, Pécsi Egyetemi Könyvkiadó, Pécs, 1935, 36. p.
- 3 SZABÓMIHÁLY Gizella: A nyelvhasználat törvényi szabályozása és a szlovákiai magyar nyelvváltozatok jellemzői (Cseh)Szlovákiában 1918–1998 között, In: *A (cseh)szlovákiai magyar művelődés története I.*, Ister Kiadó, Budapest, 1998, 132–197. p.
- 4 FLACHBARTH: *i.m.*, 45. p.

- ⁵ Predpis c. 150/1948 Zb. Ústava Československé republiky, <<http://www.zakonypreludi.sk/zz/1948-150>> (letöltve: 2013. 05. 15.).
- ⁶ Predpis c. 33/1956 Zb. Ústavný zákon o slovenských národných orgánoch. <<http://www.zakonypreludi.sk/zz/1956-33>> (letöltve 2013. 05. 05.).
- ⁷ Predpis c. 100/1960 Zb. Ústava Československej socialistickej republiky <<http://www.zakonypreludi.sk/zz/1960-100>> (letöltve: 2013. 05. 14.).
- ⁸ Predpis c. 144/1968 Zb. Ústavný zákon o postavení národnosti v Československej socialistickej republike, <<http://www.zakonypreludi.sk/zz/1968-144>> (letöltve: 2013. 05. 14.).
- ⁹ SZABÓMIHÁLY: A nyelvhasználat..., 135–140. p.
- ¹⁰ BERÉNYI József: *Nyelvországolás. A szlovákiai nyelvtörvény történelmi és társadalmi vonatkozásai*, Fórum Alapítvány, Pozsony, 1994, 10–25. p.
- ¹¹ SZABÓMIHÁLY Gizella: A szlovák nyelvpolitika és a kisebbségek anyanyelv-használati lehetőségei és törekvései, *Romániai Magyar Jogtudományi Közlöny*, 2006 IV/2., 43–49. p.
- ¹² GYÖNYÖR József: A nemzetiségek jogai Csehszlovákiában 1948–1989, In: *Magyarok Szlovákiában. Adatok, dokumentumok, tanulmányok*, NDC, Pozsony, 1993.
- ¹³ KUSY, Miroslav: *Stav ľudských a menšinových práv na Slovensku. Co s našimi Madarmi*, Kalligram, Bratislava, 1998, 184–211. p.
- ¹⁴ SZABÓMIHÁLY Gizella: Törvény és gyakorlat: a szlovákiai kisebbségek nyelvi jogai az 1999. évi kisebbségi nyelvhasználati törvény tükrében, In: *Magyar nyelvtervezés Szlovákiában. Tanulmányok és dokumentumok*, Kalligram, Pozsony, 2002, 19–41. p.
- ¹⁵ Konceptia starostlivosti o štátny jazyk Slovenskej republiky, Szlovák Köztársaság Kulturális Minisztériuma, 2001.
- ¹⁶ *Uo.*, 2–5. p.
- ¹⁷ KUSY: *i.m.*, 184–211. p.
- ¹⁸ GYURCSÍK Iván: Nyelvtörvénytől – nyelvtörvényig, *Új Forrás*, <http://www.jamk.hu/ujforras/9607_16.htm> (letöltve: 2013. 05. 15.).
- ¹⁹ Predpis c. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky, <<http://www.zakonypreludi.sk/zz/1992-460>> (letöltve: 2013. 05. 13.).
- ²⁰ Predpis c. 596/2003 Z.z. Zákon o štátnej správe v školstve a skolskej samospráve a o zmene a doplnení niektorých zákonov, <<http://www.zakonypreludi.sk/zz/2003-596>> (letöltve: 2013. 05. 13.).
- ²¹ Ezek a következők: 1991. évi 335. számú törvény a bíróságokról és a bírákról (7. paragrafus), 1963. évi 99. számú törvény a polgári eljárásról (18., 141. paragrafus), 1961. évi 141. számú törvény a büntetőeljárásról (2., 28., 55. paragrafus).
- ²² 1993. évi 38. számú, a Szlovák Köztársaság Alkotmánybíróságáról, alkotmánybírósági eljárásról és az alkotmánybírák jogállásáról szóló törvény, valamint a 2001. évi 564. számú, az állampolgári és emberi jogok biztosáról rendelkező törvény.
- ²³ A mai napig vannak olyan szlovák nemzetiségűek, akik inkább más nemzetiségűnek vallják magukat azért, hogy a nem túl népszerű -ová végződés lekerüljön vezetéknevükről.

- ²⁴ ZALABAI Zsigmond: *Mit ér a nyelvünk, ha magyar? A táblaháború és a névháború szlovákiai magyar sajtódokumentumokból 1990–1994*, Kalligram, Pozsony, 1995, 338–345. p.
- ²⁵ SUTAJ Stefan – SÁPOS Aranka: A nemzeti kisebbségek helyzete 2008-ban Szlovákiában, In: *Nemzeti és etnikai kisebbségek Szlovákiában*, Fórum Kisebbségkutató Intézet, Somorja, 2009, 7–41. p.
- ²⁶ Predpis c. 357/2009 Z.z. Úplné znenie zákona Národnej rady Slovenskej republiky o státnom jazyku Slovenskej republiky, <<http://www.zakonypreludi.sk/zz/2009-357>> (letöltve: 2013. 05. 05.).
- ²⁷ Report Submitted by the Slovak Republic Pursuant to Article 25, Paragraph 1 of the Framework Convention for the Protection of National Minorities, 1999.
- ²⁸ Council of Europe Committee of Ministers: Resolution ResCMN(2001)5 on the implementation of the Framework Convention for the Protection of National Minorities by Slovakia, Council of Europe, 2001.
- ²⁹ Council of Europe Committee of Ministers: Resolution ResCMN(2006)8 on the implementation of the Framework Convention for the Protection of National Minorities by Slovakia.
- ³⁰ GYURICSEK Piroška: Analýza k implementácii Európskej charty regionálnych alebo menseinových jazykov, In: *Stav menseinovej legislatívy na Slovensku 2001/2002. State of Minority Legislation in Slovakia 2001/2002*, Nadácia Kalligram, Bratislava, 47–74. p.
- ³¹ *Parlamentny Kuriér*, LXXXV/2001, 4. p.
- ³² VOGL Márk: A Nyelvi Karta szlovákiai alkalmazásának problémái, *Regio*, 2009/1., 18–60. p.
- ³³ Opinion of the OSCE High Commissioner on National Minorities on amendments to the „Law on the State Language of the Slovak Republic, OSCE, 2009.
- ³⁴ European Commission for Democracy through Law, Opinion on the Act on the State Language of the Slovak Republic (no. 555/2009), European Commission, 2009.
- ³⁵ LANSTYÁK István: Az 1999. évi kisebbségi nyelvtörvény, *Fórum Társadalomtudományi Szemle*, 1999/2., 75–83. p.
- ³⁶ Predpis c. 184/1999 Z. z. Zákon o používaní jazykov národnostných mensein, <<http://www.zakonypreludi.sk/zz/1999-184>> (letöltve: 2013. 05. 12.).
- ³⁷ SZABÓMIHÁLY: A szlovák nyelvpolitika..., 47.p.
- ³⁸ CÚTH Csaba: A kisebbségi nyelvhasználat jogi keretei és megvalósulásának körülményei a szlovákiai helyi önkormányzatokban 1999 és 2011 között, *Fórum Társadalomtudományi Szemle*, 2011/2., 59–86. p.
- ³⁹ A Szlovák Statisztikai Hivatal 2001-es és 2011-es népszámlálási adatai alapján.
- ⁴⁰ FLACHBARTH: *i.m.*, 40.p.